

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Archiv obce Potok

1929–1940

Inventář

EL NAD č.: 799

AP č.: 263

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Plasy 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	6
III. Archivní charakteristika archivního fondu	6
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7
Inventární seznam	8

I. Vývoj původce archivního fondu

Potok (něm. Pottok, Pottock) leží 8 km západně od Manětína na stejnojmenném katastrálním území v nadmořské výšce 578 m. Pojmenování „*Potok*“ vzniklo patrně podle polohy vsi, jež se nacházela mezi dvěma potoky – Manětínským a Krašovským. Ves je poprvé zmiňována v roce 1186 coby součást panství kláštera v Kladrubech. Po roce 1368 se v držení vsi vystřídala řada světských feudálů (Švambergové, páni z Vlkošova či Gutštejnové). V roce 1572 získal ves Jan starší z Lobkovic a na Točnici a připojil ji k žlutickému panství. Už roku 1575 však panství, včetně Potoka, prodal Jiřímu Kokořovci na Štáhlavech. Za Kokořovců se ves stala součástí nečtinského dominia, jež v roce 1838 koupil Emanuel Mensdorff-Pouilly.

V roce 1848 došlo ke zrušení poddanství, a tím i patrimoniální správy, která pokračovala ve své úřední činnosti ještě po přechodnou dobu do roku 1850. Nejnižším správním článkem se staly samosprávné místní obce, a to na základě tzv. Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170/1849 říšského zákoníku ze dne 17. března 1849. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí, s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada. Na Stadionovo prozatímní obecní zřízení pak v mnohém navazoval v roce 1862 vydaný rámcový říšský obecní zákon (č. 18/1862 říšského zákoníku), který měl v některých svých ustanoveních přímou platnost, zatímco jiné jeho předpisy byly realizovatelné prostřednictvím zemských prováděcích zákonů. V roce 1863 tak vešlo v platnost obecní zřízení a řád volební pro Slezsko a v roce 1864 i pro Moravu (č. 4/1864 zemského zákoníku moravského) a Čechy (7/1864 zemského zákoníku českého). Tato zřízení např. podrobněji rozváděla ustanovení o místní obci a její působnosti (samostatné a přenesené), o osobách v obci, o dohledu nad obcí, o hospodářství obcím atd.

Až do zrušení vrchnostenské správy patřil Potok k nečtinskému panství, jehož posledním patrimoniálním držitelem byl Emanuel Mensdorff-Pouilly. V novém územněsprávním členění v letech 1850–1945 připadl Potok do politického okresu Kralovického, soudního okresu Manětín v Plzeňském kraji. Pouze v letech 1855–1868 náležel do smíšeného politicko-soudního okresu Manětín. V roce 1857 máme doloženo, že katastrální obec Potok byla součástí místní obce Krašov, a to až do roku 1879, kdy byl Krašov vyhlášením c. k. místodržitele pro Čechy rozdělen ve dvě místní obce Krašov a Potok. K přiděleným místům obce Potok náležely lokality Taubenmühle a Taubenwirthshaus. Farní správou a školou příslušela obec ke Krašovu.

Stejně jako podle Stadionova prozatímního obecního zřízení, tak i podle roku 1864 vydaného obecního zřízení a řádu volebního byly v roce 1879 v obci Potok ustaveny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorčí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních. Podle obecní kroniky byl prvním starostou obce zvolen Johann Rasim. Představitelé obce volili ze svých řad zástupce do Místní školní rady v Krašově. Obec byla také povinna hradit společně s ostatními přiškolenými lokalitami schodky ve školním rozpočtu. V 90. letech 19. století se obec Potok finančně podílela na stavbě okresní silnice Nečtiny – Bezvěrov, jež procházela jejím katastrálním územím.

Po vzniku ČSR se obecní volby v Potoce uskutečnily podle novelizovaných ustanovení o volebním řádu a o obecním zřízení (zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb.). V čele obce tak stálo obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními. Z dochované pamětní knihy je zřejmé, že starostou se tehdy stal Franz Wilka, předseda místní skupiny Bund der Landwirte (Svazu zemědělců), zřízené roku 1919. Tato politická strana získávala v Potoce většinu nejen v obecních, ale také v parlamentních volbách. Svoji pozici v obci ještě posílila roku 1925 ustavením místní pobočky mládežnické organizace Bund der deutschen Landjugend (Svazu

německé venkovské mládeže). Franz Wilka byl starostou zvolen i v roce 1923, navíc se tehdy ještě ujal funkce obecního knihovníka.

Za úřadování starosty Johanna Schimany v roce 1929 byl psaním pamětní knihy pověřen Wenzel Schimana, vrchní oficiál ministerstva pošt a telegrafů. Dle jeho zápisů patřila k nemovitému jmění obce vedle pozemků a lesů kaple sv. Jana Nepomuckého, postavená v roce 1870 manželi Johannem a Franziskou Ebertovými, a chudobinec (čp. 7), původně sloužící pro potřeby místního pasáka ovcí.

V polovině 30. let 20. století se v Potoce začala prosazovat Henleinova SdP (Sudetendeutsche Partei/Sudetoněmecká strana). V únoru roku 1937 byla rozpuštěna místní skupina Bund der Landwirte a v dubnu téhož roku došlo k založení odbočky SdP v čele s Josefem Worschechem. Ta měla zpočátku pouze 10 členů, ale po anšlusu Rakouska v roce 1938 se počet členů zvýšil na 36. Podle údajů v pamětní knize vstoupila v květnu 1938 do SdP většina obyvatelstva. V obecních volbách, konaných v témže roce, byla v Potoce podána jediná kandidátka, a to SdP. Starostou byl tehdy zvolen Lorenz Wettengl.

Po záboru českého pohraničí v roce 1938 se obec Potok stala součástí Říšské župy Sudety, náležela do obvodu vládního prezidenta v Chebu se sídlem v Karlových Varech a spadala do působnosti Landráta ve Žluticích. Nařízením ze dne 10. 11. 1938 bylo s platností od 20. 11. 1938 na sudetoněmeckém území zavedeno německé obecní zřízení (Deutsche Gemeindeordnung) z 30. ledna 1935. Na počátku dubna 1939 došlo ke změnám v personálním obsazení Obecního úřadu v Potoce, starostou byl na návrh okresního vedoucího NSDAP ustanoven Franz Brandl a jeho nejužšími spolupracovníky, tzv. přidělenci, se stali Josef Worschech a Franz Josef Worschech. O fungování obecní samosprávy v té době se dochovalo jen minimum informací. Je možné, že obec, často sužovaná nedostatkem vody, tehdy přistoupila ke stavbě vodovodu, jehož písemná dokumentace i s plány je uložena ve fondu AO Potok.

Činnost Obecního úřadu v Potoce byla ukončena v květnu roku 1945 ustavením místní správní komise. Pravděpodobně posledním starostou obce byl již výše zmíněný Franz Brandl.

Počet obyvatel a domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	104	neuvedeno
1869	103	16
1880	82	15
1890	76	16
1900	84	16
1910	90	16
1921	88	16
1930	91	18

Seznam doložených starostů

Johann Rasim	1879–1882
Johann Heidl	1883–1891
Johann Schimana	1892–1894
Anton Heidl	1895–1898
Johann Wettengl	1899–1902
Karl Streitenberger	1903–1906
Johann Heidl ¹	1906–1919
Franz Wilka	1919–1927
Johann Schimana	1927–1935
Lorenz Wettengl (úřadující náměstek)	1935–1936
Lorenz Wettengl	1936–1939
Franz Brandl	1939–1945 ?

¹ Jména starostů v letech 1879–1919 jsou uvedena podle seznamu v pamětní knize (str. 5).

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Fond Archiv obce Potok tvoří 1 úřední kniha a 1 karton spisového materiálu. Z dochovaných archiválií není zřejmé, kde a jakým způsobem byly ukládány. Pamětní kniha byla do okresního archivu v Plasích převzata z Místního národního výboru v Bezvěrově dne 14. 4. 1961 (č. přírůstkové 41).

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Původcem archivního fondu AO Potok je Obecní úřad v Potoce. Pořádání a inventarizace proběhly na základě metodického pokynu Archivní správy MV (Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, Archivní správa MV v Praze dne 31. ledna 2000, čj. AS/1-284/2000) a Metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. 3. 2010 (čj. SOAP/006-0767/2010).

Nedochovaly se žádné zprávy či protokoly o možných archivních prohlídkách či skartacích. Během současného pořádání nebyly vyřazeny žádné písemnosti. Z fondu Místní národní výbor Vlkošov byly do fondu AO Potok přerazeny spisy a plány stavby vodovodu z let 1939–1940 o rozsahu 0,02 bm.

Z důvodů přemanimulování fondu došlo ke změně v jeho celkové metráži a časovém rozmezí. Celkový rozsah fondu činí 0,14 bm. Archiválie jsou psané německy. Pamětní kniha byla zařazena do I. kategorie, ostatní archiválie do II. kategorie. Až na drobná poškození prachem se písemnosti v době zpracování fondu nacházely ve vyhovujícím stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Nejvýznamnější archiválií fondu AO Potok je pamětní kniha, založená v roce 1929, která poskytuje informace o poloze obce, jejím obyvatelstvu, stavební činnosti v obci a částečně také o obecní samosprávě. V kronice jsou dále zachyceny údaje o nejstarších dějinách obce (výpisy z tereziánského katastru, školních fasí apod.), o spolkovém životě, dopravním spojení, škole a kostele v Krašově či drobných památkách. Kronikář Wenzel Schimana se zmiňuje i o důležitých událostech v obci (velký prostor je věnován především první světové válce a událostem roku 1938), počasí, přírodních katastrofách (bouřkách, krupobití) a epidemiích.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Fond Archiv obce Potok uspořádala Kateřina Nová a Zuzana Kliková. Inventář zpracovala Zuzana Kliková v prosinci 2010 a čistopis pomůcky zhotovila v květnu 2011 ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 23. 5. 2011

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Seznam použitých pramenů a literatury

Bukačová, I. – Fák, J. a kol. *Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce č. 7*. Plzeň, 1996.

Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland. Warnsdorf, 1941.

Dundera, J. A. *Království české statisticky-polohopisně popsané. I. díl – Kraj plzeňský*. Praha, 1845.

Dyk, J. *Popis politického okresu Kralovického*. Praha, 1886.

Edl, J. Přehled změn v územní reorganizaci politické správy v letech 1928–1948. *Paginae historiae* 14, 2006, Praha, s. 485–546.

Flögel, J. *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře*. Praha, 1933.

Heimatbuch des Kreises Luditz. Eichstätt, 1971.

Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha, 2005.

Chytil, A. *Chytilův místopis Československé republiky*. Praha, 1931.

Kočka, V. *Dějiny politického okresu Kralovického*. Kralovice, 1930.

Kotyška, V. *Úplný místopisný slovník Království českého*. Praha, 1895.

Nováková, B. a kol. *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla N–Ž*. Praha, 1991.

Ortsbuch für den Reichsgau Sudetenland. Haida, 1939.

Palacký, F. *Podrobný popis Království českého*. Praha, 1848.

Profous, A. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. III. díl – M–Ř*. Praha, 1951.

Reichsgesetzblatt, 1849.

Reichsgesetzblatt, 1862, Teil IV., (Nr. 13, 5. 3.).

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970. Praha, 1970.

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1919 (částka 16., 31. 1. a 7. 2.).

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1945 (částka 3., 5. 5.).

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1922 (částka 7., 28. 1.).

Schwarz, F. *Výklad zákona obecního: zřízení obecní a řád volení v obcích*. Praha, 1898.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1872.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1886.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1893.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1907.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1913.

Statistický lexikon obcí v Čechách. Praha, 1924.

Statistický lexikon obcí v Zemi české. Praha, 1934.

Státní oblastní archiv v Plzni: průvodce po archivních fondech – sv. 3. Praha, 1976.

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, *Okresní úřad Kralovice 1850–1945 (1948)*, Potok – obecní záležitosti, kart. 35, Revize obecního hospodářství v Potoce – kart. 91, inv. č. 437.

Tereziánský katastr český. Praha, 1964.

Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen. Prag, 1861.

Vrbata, J. Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938–1945. *Sborník archivních prací*, 1962, roč. 7, č. 2, s. 45–87.

Zákoník zemský Království českého, 1879 (částka III., 19. 3.).

Zákony a nařízení pro Království české, 1864 (částka 2., 16. 4.).

Zetek, F. J. *Popis politického okresu Kralovického*. Kralovice, 1932.

Zevrubný popis rozdělení země Království českého. Praha, 1854.

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
---------	-------	---------------	-----------------

I. Knihy

1	Pamětní kniha	1929–1939	K 1
---	---------------	-----------	-----

II. Spisový materiál

Spisy

2	Zápis ze schůze obecního zastupitelstva ohledně držení obecního býka	1935	N 1
3	Spisy a plány stavby vodovodu	1939–1940	N 1

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Potok
Značka archivního fondu:	AO Potok
Časový rozsah:	1929–1940
Počet evidenčních jednotek:	2 (1 úřední kniha, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	3
Rozsah v bm:	0,14
Stav ke dni:	23. 5. 2011
Zpracovatelé archivního fondu:	Kateřina Nová, Zuzana Kliková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Zuzana Kliková
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Karel Rom

dne 23. 5. 2011 – č. j. SOAP/060-273/2011